

Anna Grygorowicz

Zmiany jakościowe w gromadzeniu zbiorów wyzwaniem dla nowoczesnej biblioteki naukowej

---

Forum Bibliotek Medycznych 1/2, 111-115

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Mgr inż. Anna Grygorowicz
Gdańsk – AM

ZMIANY JAKOŚCIOWE W GROMADZENIU ZBIORÓW WYZWANIEM DLA NOWOCZESNEJ BIBLIOTEKI NAUKOWEJ

Streszczenie

Dynamiczny rozwój elektroniki, informatyki i telekomunikacji jest przyczyną szeregu jakościowych zmian rzeczywistości, w której żyjemy. Te przemiany, w sposób znaczący wpływają na potrzeby „społeczeństwa informacyjnego”, a w konsekwencji na sposoby zapewniania przez biblioteki akademickie efektywnych usług bibliotecznych, zgodnych z oczekiwaniami środowiska naukowego. Zdobyte technologii informatycznych stwarzają nowe wyzwania dla bibliotek naukowych. Dotyczą one zarówno sfery gromadzenia zbiorów i dostępów do elektronicznych zasobów informacji naukowej, jak i zarządzania nimi, opracowywania, udostępniania, a także zapewniania ustawicznych szkoleń personelu bibliotecznego i użytkowników. Zmiany, jakie już zachodzą i jakie powinny nastąpić w bibliotekach akademickich w dziedzinie gromadzenia zbiorów czy raczej w organizacji dostępów do zasobów, będą tematem referatu.

Trwający od tysięcy lat rozwój cywilizacyjny jest przejawem twórczej inteligencji człowieka przemieniającej każdy wymiar jego życia, zgodnie z otrzymanym poleceniem, aby „czynić sobie Ziemię poddaną”. Obserwowany w ostatnich latach dynamiczny postęp w technologiach informatycznych oraz teleinformatycznych spowodował jakościowe zmiany w naszym życiu i otoczeniu, otwierając z jednej strony niespodziewane możliwości, z drugiej rodząc nowe dylematy.

Jesteśmy świadkami i czynnymi uczestnikami tych przemian. Informacja i wiedza są czynnikami przyspieszającymi rozwój społeczny, a bibliotekarze i pracownicy informacji naukowej mają swój bezpośredni udział w tworzeniu nowoczesnego społeczeństwa informacyjnego oraz cywilizacji wiedzy. Współczesne technologie oferują czytelnikowi dostęp do takich ilości informacji, z których nawet cząstki nie będzie mógł wykorzystać w całym swoim życiu. Rolą bibliotekarza od wieków jest pomoc w wyborze tych rzeczywiście poszukiwanych i najistotniejszych [8].

Nowa technologia wpływa na nasze procesy myślowe, weryfikuje dotychczasowe podejście do problemów, zmienia sposób mówienia i słownictwo, jakim się posługujemy. Odwiedzającego bibliotekę czytelnika coraz częściej nazywamy użytkownikiem lub klientem, a proces gromadzenia zbiorów organizacją dostępu [10].

Postęp technologiczny, jaki dokonuje się od lat 90. w sposób diametralny zmienia oblicze współczesnej medycyny, stymulując zarówno dynamiczny rozwój nauk podstawowych, jak i otwierając nowe możliwości w diagnostyce, terapii czy technikach medycznych.

Zadaniem nowoczesnej naukowej biblioteki medycznej jest zapewnienie naukowcom, pracownikom służby zdrowia, studentom, dostępu do wiarygodnych, najnowszych i pełnych źródeł wiedzy w oparciu o możliwości, jakie oferują technologie informatyczne [1].

Implementacja technologii informatycznych zmieniła sposób działania bibliotek medycznych. Pojawiły się Internet, katalogi online, istnieje możliwość tworzenia dokumentów multimedialnych; są: hipertekst, linki do źródeł w innych miejscach sieci, połączenia między dokumentami, poczta elektroniczna, internetowe fora i listy dyskusyjne, czaty, elektroniczne systemy dostarczania dokumentów, bazy danych, czasopisma w wersji elektronicznej, zintegrowane systemy biblioteczne z coraz bardziej przyjaznymi interfejsami, strony internetowe jako platformy świadczenia zintegrowanych usług bibliotecznych, digitalizacja [8]. Biblioteki współpracują ze sobą od wieków, teraz są w coraz ściślejszej łączności, bo wszyscy powiązani jesteśmy siecią internetową.

I właśnie dzięki możliwościom nowoczesnych technologii biblioteka połączona z wieloma źródłami informacji nie musi już wszystkiego posiadać w swoich zasobach, ale jej pracownicy muszą umieć zapewnić użytkownikom dostęp do poszukiwanego piśmiennictwa znajdującego się poza jej murami [4]. W chwili obecnej biblioteki, w tym biblioteki o profilu medycznym, realizują hybrydowy model gromadzenia, wprowadzając do zbiorów wydawnictwa w wersji drukowanej i równocześnie zapewniając nowoczesny dostęp do elektronicznych źródeł informacji. Wydaje się, że ten model nie zmieni się w najbliższym czasie. Z praktyki wiemy, że dla naszego czytelnika najbardziej cenna jest elektroniczna pełnotekstowa wersja poszukiwanej publikacji, dostępna z domowego komputera lub dostarczona za pomocą poczty elektronicznej do skrzynki mailowej [10]. Możliwość korzystania z dowolnego komputera, po dokonaniu autoryzacji, zapewnia w chwili obecnej coraz więcej twórców baz i nasi czytelnicy z tej opcji chętnie korzystają. Zwiększając liczbę udostępnianych źródeł na nośnikach cyfrowych, należy pamiętać o konieczności organizacji dostępu do tego typu zasobów [7]. Wymagają one odpowiedniej przestrzeni, drogiego sprzętu komputerowego, w który muszą być wyposażone stacje robocze w bibliotece, a także sprawnej sieci internetowej i szybkich łącz, co jest dodatkowym obciążeniem finansowym dla bibliotek. Miniaturyzacja sprzętu, rozwój technologii „papieru elektronicznego” czy postęp w sieciach bezprzewodowych pozwoli zapewne w niedalekiej przyszłości na korzystanie przez użytkowników z urządzeń przenośnych [3]. Gromadzenie zbiorów na nośnikach cyfrowych minimalizuje nakłady ponoszone przez biblioteki na ich magazynowanie, dając jednocześnie możliwość

efektywnego wykorzystania tych źródeł przez nieograniczoną ilość zainteresowanych w dogodnym dla nich czasie, nawet wtedy, gdy biblioteka jest nieczynna. Przykładem zmian jakościowych w gromadzeniu zbiorów są konsorcja ELSEVIER SCIENCE DIRECT i SPRINGER LINK. Już w ubiegłym roku biblioteki w nich uczestniczące zdecydowały o przyjęciu opcji „Internet only”, czyli dostępu do czasopisma online jako podstawowej postaci wydawnictwa ciągłego oferowanego czytelnikowi. Zapewnianie przez biblioteki dostępu do coraz liczniejszych baz wymaga organizowania ustawicznych szkoleń tak, by użytkownicy mogli osiąść umiejętność przeszukiwania różnorodnych źródeł informacji, potrafili ocenić jakość otrzymanych wyników i umiejętnie je zanalizować.

Problemem towarzyszącym gromadzeniu zasobów elektronicznych jest stale rosnący koszt i często niekorzystne warunki ich pozyskiwania. Uzyskanie centralnych dotacji bezpośrednio z Ministerstwa Nauki i Informatyzacji na finansowanie konsorcyjnychostępów do baz danych dla wszystkich bibliotek w kraju stanowiłoby istotne obciążenie ich budżetów, szczególnie, gdyby zakup odbywał się w drodze np. ogólnopolskiego przetargu, przy realizacji postulatu dążenia do unifikacji platform dostępu do poszczególnych baz [7]. Nie do przewidzenia jest odpowiedź wydawców czasopism w wersji tradycyjnej na zachodzące zmiany na rynku wydawniczym, być może powinniśmy liczyć się ze wzrostem cen drukowanych wydawnictw ciągłych.

Należy zwrócić uwagę, że zmiany jakościowe w gromadzeniu zasobów wpływają na organizację, strukturę i funkcjonowanie bibliotek naukowych. Ograniczenie ilości egzemplarzy nabywanych tytułów wydawnictw zwartych powoduje zwiększenie prezencyjnej formy udostępniania zbiorów i pociąga za sobą wzrost liczby miejsc w czytelniach, skrócenie terminów wypożyczeń i obciąża dodatkowo personel biblioteczny. Z kolei rozbudowa zbiorów cyfrowych, szczególnie stworzenie zdigitalizowanego zasobu dydaktycznego, udostępnianego następnie zdalnie poprzez sieć, spowoduje spadek ilości posiadanych wydawnictw drukowanych i częstotliwości odwiedzin w bibliotece, co niekorzystnie odbije się nie tylko na wszelkich rankingach, ale także na tradycyjnie pojętej funkcji biblioteki [7].

Wszystkie biblioteki uczelni medycznych realizują centralny model gromadzenia zbiorów [9], najczęściej w oparciu o zapotrzebowania i dezyderaty płynące ze środowiska naukowego. Jest to zasadne pod względem merytorycznym i ekonomicznym, pozwala bowiem najlepiej zaspokajać potrzeby czytelników oraz obniżać wydatki ponoszone na zakup zbiorów, dzięki uzyskiwanym upustom i rabatom u dostawców literatury medycznej.

Wielokrotnie podejmowany był problem specjalizacji i współpracy w gromadzeniu zbiorów. Bardzo rozległa oferta wydawnicza w dziedzinie nauk biomedycznych, stale rosnące ceny materiałów drukowanych i ograniczone środki finansowe, jakimi dysponują biblioteki medyczne, zmuszają do podjęcia wspólnych prób na polu jak najpełniejszego pozyskiwania zarówno zbiorów zwartych, jak i ciągłych. Ograniczenie

w skali całego kraju ilości nabywanych egzemplarzy jednego tytułu na korzyść wprowadzenia nowego, przyniosłoby znaczne wzbogacenie oferowanych wspólnie wydawnictw naukowych i większą ich kompletność. Niedostępne w macierzystej bibliotece materiały można przecież pozyskać w ciągu 48 godzin, sprowadzając je poprzez system elektronicznego dostarczania dokumentów medycznych DOC@MED, o ile znajdują się one w zasobach bibliotek w nim uczestniczących. Trudno dzisiaj ocenić, w jakim stopniu byłaby możliwa specjalizacja zbiorów w sieci bibliotek medycznych. Zasoby bibliotek instytutów medycznych ze względu na profil instytucji macierzystych, niejako z założenia mają charakter zbiorów wąsko specjalistycznych. W chwili obecnej w Bibliotece Głównej AMG trwają prace nad przejściem zbiorów Biblioteki Instytutu Medycyny Morskiej i Tropikalnej w Gdyni w związku z włączeniem go w struktury AMG. Unikatowe zbiory Instytutu w dziedzinie medycyny hiperbarycznej, chorób tropikalnych, czy medycyny morskiej mogłyby być początkiem specjalizacji naszej biblioteki w skali kraju w gromadzeniu literatury z tego zakresu. Zapewne ustalenie wspólnej polityki gromadzenia jest łatwiejsze w odniesieniu do wydawnictw ciągłych. Względy racjonalne i ekonomiczne przemawiają za podjęciem takich prób po raz kolejny. Być może przekonanie środowiska naukowego w poszczególnych uczelniach do zaakceptowania sygnalizowanych zmian będzie trudne, ale wsparcia bibliotekom mogłaby w tej sprawie udzielić Rada Rektorów Uczelni Medycznych.

Działania optymalizujące proces gromadzenia powinny być podejmowane także w ramach współpracy regionalnej [11]. Dzięki ubiegłorocznej inicjatywie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Gdańskiego, zainteresowane biblioteki naukowe Trójmiasta, w tym także Biblioteka Główna AMG, pozyskały część otrzymywanego przez bibliotekę uniwersytecką egzemplarza obowiązkowego odpowiadającego ich profilom gromadzenia. Pragnę podkreślić, iż zbiór ten jest bardzo często wykorzystywany przez naszych czytelników.

Jak pokazuje praktyka, przyszłość należy do działań wspólnych. Najlepszym tego przykładem są wymierne korzyści, jakie są udziałem poszczególnych bibliotek zrzeszonych np. w Poznańskiej Fundacji Bibliotek Naukowych, czy w zblizonych organizacjach we Wrocławiu i w Krakowie. Podobna inicjatywa zrodziła się w ubiegłym roku w Gdańsku. Powstający międzyuczelniany Zespół Bibliotek Naukowych Województwa Pomorskiego jest jeszcze ciągle w fazie organizacyjnej. Uzgodniony tekst porozumienia wymaga ostatecznej akceptacji poszczególnych rektorów. Tylko wspólne przedsięwzięcia mogą liczyć na pozyskanie znaczących środków finansowych.

Problemy związane ze zmianami, jakie mają miejsce w procesie gromadzenia zbiorów i sposobach funkcjonowania bibliotek naukowych, a wynikające z wpływu, jaki na ten proces mają nowoczesne technologie informatyczne, poruszył w swoim wystąpieniu w ramach konferencji „Nowoczesna biblioteka akademicka”

dr Artur Jazdon, dyrektor Biblioteki Głównej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Konferencja odbyła się w maju 2004 roku w Olsztynie, a jej organizatorem był Uniwersytet Warmińsko-Mazurski [7].

Kończąc, chciałabym podkreślić, że nowoczesne technologie informatyczne z pewnością są wyzwaniem dla bibliotek medycznych, są także ogromną szansą na jeszcze lepszą i pełniejszą realizację misji, jaką pełnią te placówki zapewniając medycznemu środowisku naukowemu i rzeszy lekarzy – praktyków dostęp do najnowszych informacji, do wiedzy, które nieustannie wykorzystywane są w służbie chorego i cierpiącego człowieka.

Bibliografia

1. B u s s e - T u r c z y ń s k a Ewa, B i r s k a Renata: Misja biblioteki naukowej a współpraca sieci bibliotek medycznych. W: Współpraca bibliotek naukowych w zakresie obsługi użytkowników, Warszawa, 23–24 września 2002 r., http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/pw/referaty/RBirska_EBusse-Turczynska.pdf

2. C e m p e l C.: Społeczeństwo wiedzy a wizja i misja szkół wyższych i bibliotek: próba określenia. W: Udział bibliotek akademickich w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego w Polsce: potencjał, możliwości, potrzeby, Bydgoszcz – Klonowo, 15–17 maja 2002 r., s. 99–108

3. G ó r n y Mirosław: Czy społeczeństwo informacyjne w Polsce będzie potrzebowało bibliotek naukowych? W: Udział bibliotek akademickich w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego w Polsce: potencjał, możliwości, potrzeby, Bydgoszcz – Klonowo, 15–17 maja 2002 r., s. 109–117

4. G ó r n y Mirosław: Od gromadzenia zbiorów do zarządzania zasobami. W: Stan i potrzeby polskich bibliotek uczelnianych. Poznań 2002 s. 107–124

5. G r a l a Ewa: Metodyka opracowania zasad gromadzenia zbiorów w bibliotekach Stanów Zjednoczonych. (Czy warto skorzystać z amerykańskich podpowiedzi?). *Przegląd Biblioteczny* 1996 nr 2/3 s.143–157

6. F i l i p o w i c z Anna: Nowe media w pracy działu gromadzenia. *EBIB*, 1999, maj, <http://ebib.oss.wroc.pl/arc/e002-02.html>

7. J a z d o n Artur: Problematyka organizacji zasobów w nowoczesnej bibliotece akademickiej. W: Nowoczesna Biblioteka Akademicka, Ogólnopolska Konferencja Naukowa, Olsztyn – Kortowo, 20–21 maja 2004, [http:// bart.uwm.edu.pl/konferencja/](http://bart.uwm.edu.pl/konferencja/)

8. N e w c o m e r A.P.: The technological transformation of health sciences libraries. W: Administration and management in health sciences libraries/ ed.Rick B.Forsman. Lanham 2000 s. 101–132

9. S a w i c k a Urszula: Przelamywanie schematów w zakresie gromadzenia zbiorów w bibliotekach akademickich. W: Problemy funkcjonowania bibliotek uniwersyteckich na przełomie wieków, Olsztyn – Lidzbark Warmiński, 28–29 maja 2001 roku, [http:// ebib.oss.wroc.pl/matkonf/bguwm/sawicka.html](http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/bguwm/sawicka.html)

10. S m o d e r e k Agnieszka, T r o j a n o w s k i Jacek: Koncepcja zmiany kwalifikacji: „czytelnik –klient biblioteki” w aspekcie zmieniających się standardów zachowań użytkownika biblioteki akademickiej XXI wieku. W: Współpraca bibliotek naukowych w zakresie obsługi użytkowników, Warszawa, 23–24 września 2002 r., http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/pw/referaty/ASmoderek_JTrojanowski.pdf

11. W o j c i e c h o w s k i Jacek: Z problemów organizacji zasobów bibliotecznych. *Przegląd Biblioteczny* 1998 nr 1 s. 5–15